

i kryzysami, ma wymowę paradygmatyczną. Informacje pochodzące z krakowskich metryk uniwersyteckich potwierdzają, jak niezbędne jest prowadzenie starannej dokumentacji uczelnianej oraz jej zachowanie dla przyszłych pokoleń. Chociaż brzmi to paradoksalnie, nie jest to, a w każdym razie nie zawsze i nie wszędzie, przyjęta i utrwalona praktyka. Poza tym swoje zrobiły dramatyczne losy Polski, a w nich rozmaite zawieruchy, z których życie uniwersyteckie wychodziło mocno poturbowane i okaleczone.

Monografia prof. Orackiego stanowi 6. tom serii wydawniczej zatytułowanej „Scientia et Veritas”. To dobry tytuł, przystający do uwarunkowań i realiów współczesności. Poprzednie tomy przygotował i wydał ten sam autor. Przegląd ich tytułów świadczy, że nie wzbrania się on przed podejmowaniem zagadnień mało znanych czy marginalizowanych, co tym bardziej podkreśla potrzebę i wartość jego pracy naukowo-badawczej.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Ks. Rafał BEDNARCZYK, *Prawa, obowiązki i zadania wychowawcze rodziców w myśli Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Studium katechetyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2017, ss. 623.

Problematyka wychowawcza pozostaje w centrum formacji i kształcenia młodego człowieka. Zatem jest ona podstawowym zobowiązaniem rodziców. Na nich spada pierwsze wychowanie i kształtowanie dziecka. Nie jest to jednak jednorodne, bowiem wchodzi tutaj m.in. problematyka praw, obowiązków i zadań w szeroko pojętej kwestii wychowania, oczywiście ze strony rodziców.

Tą tematyką szczególnie interesował się także kard. Stefan Wyszyński, prymas Polski (1901-1981). Jego myśl to szeroka refleksja i namysł jako pasterza Kościoła. Prezentowane studium rozpatruje kwestie wychowawcze zwłaszcza w płaszczyźnie katechetycznej. Autor, ks. Rafał B e d n a r c z y k, jest profesorem katechetyki w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz wizytatorem nauki religii w diecezji płockiej. Jest autorem książki *Błogosławiony Biskup Leon Wetmański* (Włocławek 2001) oraz artykułów i szkiców z zakresu katechetyki.

Książkę otwiera spis treści (s. 5) oraz wykaz skrótów (s. 6). Po wprowadzeniu (s. 7-18) całość podzielono na trzy rozdziały, a te na mniejsze jednostki.

Rozdział pierwszy opatrzone tytułem *Geneza i rozwój poglądów pedagogiczno-wychowawczych Stefana Wyszyńskiego* (s. 19-89). Wskazano najpierw na doświadczenia domu, szkoły i uczelni wyższych w kształtowaniu poglądów wychowawczych. Przybliżono obraz praw rodziny, Kościoła i państwa do szkoły w naukowej refleksji ks. Wyszyńskiego. Wskazano na prawa i obowiązki rodziców w procesie wychowawczym dzieci na podstawie jego pism. Ostatni paragraf ukazuje zadania wychowawcze rodziców w programie duszpasterskim bp. Stefana Wyszyńskiego.

Prawa rodziców w edukacji religijnej to tematyka drugiego rozdziału (s. 91-274). Autor ukazał identyfikację i wykładnie praw rodziców. Interesujące są uwagi o interpretacji i obronie praw rodziców w kontekście ateizacji w PRL-u. Wreszcie ukazano jeszcze katechetyczny wymiar prymasowskiego nauczania o prawach rodziców.

Trzeci rozdział koncentruje się na kwestii *Obowiązki i zadania rodziców w edukacji religijnej* (s. 275-416). Najpierw stawia pytanie o prawa wychowawcze rodziców wobec ich obowiązków i zdań. Specjalnie omówiono obowiązki rodziców. Z kolei wskazano na zadania rodziców i formy ich realizacji.

Książkę zamyka *Zakończenie* (s. 417-424). Następnie zamieszczono bibliografię (s. 425-454), wykaz tabel i wykresów (s. 455-457), aneks (s. 459-620) i *Summary* (s. 621-623).

Jest to jeszcze jedno obszerne studium poświęcone nauczaniu Stefana Wyszyńskiego jako kapłana, biskupa i prymasa Polski. Zatem tak sformułowana we wprowadzeniu informacja nie jest do końca prawdziwa: „Niniejsza publikacja, realizując postulat pogłębienia i poszerzenia dotychczasowej refleksji naukowej na temat myśli i dzieła kardynała S. Wyszyńskiego, stanowi opracowanie podejmujące analizę jego poglądów na temat praw, obowiązków i zadań rodziców w zakresie wychowania religijnego dzieci” (s. 10). Prawdą jest, że „postawiony powyżej problem badawczy plasuje się na styku historii Kościoła, historii katechezy, teologii pastoralnej, katechetyki oraz katolickiej nauki społecznej” (s. 13). Wpisany on jest w ewangelizacyjne posłannictwo nauczania, zadane przez samego Jezusa Chrystusa. Wydaje się, że jego zróżnicowanie jest jednocześnie szansą ku jego wydoskonaleniu. Zresztą dziś interdyscyplinarność jest szczególnie modna, choć nie zawsze owocna i twórcza. Prowadzone badania naukowe stanowią ważny tok refleksji katechetycznej. Wydaje się, że nauczanie Stefana Wyszyńskiego miało wielokrotnie charakter katechetyczny, choć może nie było tak nazywane. Katecheza ewangelizacyjna o przesłaniu

homiletycznym, jej kerygmaticzny charakter uprzedzały już wówczas najnowsze tendencje w tym względzie oraz liczne sugestie teoretyczne, choćby papieża Franciszka.

Interesującym materiałem poglądowym są tabele i wykresy. Jest to godny dostrzeżenia wysiłek. Czy jednak zestawienia te są realnym i twórczym elementem dyskursu naukowego? Wydaje się, że raczej są tylko schematycznym zestawieniami czy uzupełnieniami. Prawdą jest stwierdzenie autora: „Badanie i opracowywanie tak obszernego, a przy tym zróżnicowanego materiału źródłowego, zawsze nastęrcza wiele wyzwań z punktu widzenia metodologii pracy naukowej. Domaga się bowiem wypracowania narzędzi badawczych, które pozwolą na dokonanie właściwego doboru i oceny źródeł. Podstawowym kryterium ich doboru był ich bezpośredni lub pośredni związek z problematyką praw rodziców do wychowania religijnego dzieci” (s. 18).

Interesującym zestawieniem jest bibliografia. Należy docenić wykorzystanie niektórych kazań i przemówień, autoryzowanych i nieautoryzowanych, z Archiwum Instytutu Prymasowskiego Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie. Szkoda, że nie ma odwołania do tekstów i wypowiedzi kard. Józefa Glempa, prymasa Polski, miałyby one szczególnie wymowny, wręcz symboliczny charakter. Był on bowiem najpierw współpracownikiem, a później następcą w posłudze prymasowskiej i wielokrotnie – w swym przepowiadaniu – przywoływał Prymasa Tysiąclecia.

Wątpliwości budzi staranność sporządzonych przypisów. Praktycznie te same informacje w przypisach 3 i 8. Skrót „art. cyt.,” w przypadku książki w przypisie 27. Dziwny opis encykliki Jana Pawła II w przypisie 42. Wątpliwości budzi „tamże” w przypisie 51. Autor, także w bibliografii, konsekwentnie pomija skrót drugiego imienia przy A. F. Dziuba (s. 252, 436, 438, 441, 442). Szkoda, że w przypisie 301 nie podano pełnego opisu bibliograficznego przywołanych tam tytułów książek.

Prezentowana książka pokazuje, jak istotna była refleksja rodzinna w nauczaniu kard. Stefana Wyszyńskiego na przestrzeni całego jego życia. Oczywiście, poszczególne etapy mają różne akcenty czy specyfikację. Wzrastała także jego świadomość ewangelizacyjna wraz z nowymi obowiązkami pasterskimi. Jednak generalna linia traktująca o prawach, obowiązkach i zadaniach wychowawczych rodziny jest zawsze wyraźnie widoczna. Tym bardziej jeśli odnieść to do dynamiki posługi katechetycznej. Ważne jest wskazanie na wielorakie trudności, zarówno z powodu czynników zewnętrznych jak i wewnętrzkościelnych. W tym kontekście

tym bardziej trzeba docenić trud duchowieństwa w dziele katechezy przy-parafialnej (przez krótki czas katecheza była w szkole). Oczywiście, można pytać o jej efekty czy owoce. Te bowiem niejednokrotnie budzą wątpliwości, zwłaszcza z dłuższej perspektywy czasu. Jawi się bowiem m.in. pytanie, jak wówczas katechizowani postrzegają praktyczne znaczenie katechezy dziś, wobec swoich dzieci czy wnuków. Obserwuje się bowiem przypadki, że ci dawniej katechizowani stają się współcześnie niszczycielami katechezy.

Autor porusza się swobodnie w bogactwie nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego. Umiejętnie wydobywa stosowne teksty i prowadzi ich analizę. Wydaje się, że wystarczające jest także ukazanie środowiska eklezjalnego oraz świeckiego posługi prymasa Polski na rzecz katechezy. Może oczekiwana byłaby szersza obecność opinii ówczesnych władz partyjnych i rządowych oraz środowisk wrogich ideologicznie. Byłby to także ważny przyczynek do głębszego rozeznania niektórych środowisk katolickich, które niekiedy były życzliwe i rozumiały profetyzm kard. S. Wyszyńskiego, a może i czasem niech chciały zrozumieć?

Problematyka praw, obowiązków i zadań wychowawczych rodziców jest nadal w pełni aktualna. Zatem słusznie stwierdza autor: „Dokonane powyżej spostrzeżenia pozwalają umieścić myśl Prymasa Tysiąclecia w kontekście współczesności i przekonać się, iż omawiana w rozprawie problematyka (...) posiada nadal konkretne znaczenie” (s. 418). Mimo zmienionych zewnętrznych okoliczności zatroskanie o te kwestie jest otwartym zagadnieniem w misji ewangelizacyjnej Kościoła. Wydaje się, że profetyczne nauczanie prymasa Stefana Wyszyńskiego może być tutaj pomocne i twórcze.

Prezentowana książka jeszcze raz pokazuje proroczy charakter posługi prymasowskiej kard. Stefana Wyszyńskiego. Także podjęta tematyka rodzinna jest wyrazem znakomitego rozeznania znaczenia społecznego oraz eklezjalnego rodziny chrześcijańskiej. Również płaszczyzna katechetyczna była bliska Prymasowi Tysiąclecia. Wniósł tutaj wiele istotnych idei, czerpiąc obficie ze swych badań i studiów. Mimo zmiennych okoliczności wiele przemyśleń jest nadal w pełni aktualnych. Przecież w zasadniczych elementach prawa, obowiązki i zadania wychowawcze rodziców się nie zmieniły.

bp Andrzej F. Dziuba, Łowicz